Mr Slavko ĐORĐEVIĆ*

MERODAVNO PRAVO ZA UGOVORE O OSIGURANJU U MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU EU

Uvod

Kodifikacija kolizionih pravila za ugovor o osiguranju i značaj mesta nalaženja rizika

Merodavno pravo za ugovore o reosiguranju i ugovore o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze izvan država članica

Merodavno pravo za ugovore o osiguranju velikih rizika

Merodavno pravo za ugovore o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze u državama članicama

Merodavno pravo za ugovore o obaveznom osiguranju

Problem nalaženja rizika u više različitih država kod ugovora o osiguranju masovnih rizika

Apstrakt. *– Nakon nekoliko godina pregovaranja Rimska konvencija iz 1980. godine je konačno kovertovana u Uredbu br. 593/2008 Evropskog parlamenta i Saveta Evrope o merodavnom pravu za ugovorne obaveze, koja je doneta 17. juna 2008. godine (tzv. Rim 1 Uredba). Od 17. decembra 2009. godine sudovi svih država članica, izuzev Danske, obavezni su da primenjuju pravila ove Uredbe. Konverzija Rimske konvencije u Rim 1 Uredbu dala je povoda da se izvrše neke, manje ili više, značajne promene kolizionih normi za ugovore. Jedna od najznačajnih novina u Rim 1 Uredbi je kodifikacija kolizionih normi za ugovore o osiguranju, koje predstavljaju predmet ovog rada. Autor je posvetio naročitu pažnju analizi kolizionih normi za ugovore o osiguranju sadržanih u čl. 7. Uredbe, kao i na ostale odredbe Rim I Uredbe koje se primenjuju na pojedine vrste ovih ugovora (čl. 3 – autonomija volje, čl. 4 – kolizione norme u odsustvu autonomije volje, čl. 6 – potrošački ugovori). Odredbe čl. 7 su ustanovile poseban kolizionopravni režim za ugovore o osiguranju velikih rizika i ugovore o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze u EZ (nekoj od država članica). Na ugovore o osiguranju masovnih rizika izvan EZ, kao i na ugovore o reosiguranju, primenjuju se opšta pravila Rim 1 Uredbe (čl. 3, 4 i 6). U ovom radu se analiziraju sve ove odredbe Uredbe i ukazuje se na eventualne probleme koji mogu nastati u njihovoj primeni.*

Ključne reči: Rim 1 Uredba; ugovori o reosiguranju; ugovori o osiguranju velikih rizika; ugovori o osiguranju masovnih rizika; mesto nalaženja rizika.

UVOD

Evropski parlament i Savet Evropske unije usvojili su 17. juna 2008. godine Uredbu br. 593/2008 o merodavnom pravu za ugovorne obaveze (tzv. Rim I Uredba)[1], koja je 17. decembra 2009. godine zamenila Rimsku konveciju o pravu merodavnom za ugovorne obaveze (1980)[2], i koja se primenjuje na sve ugovore sa elementom inostranosti, zaključene nakon navedenog datuma[3].

* Asistent na pravnom fakultetu, Univerzitet Kragujevac

[1] OJ 2008 L 177/6. Nepunu godinu dana ranije, 11. jula 2007. godine, Evropski parlament i Savet EU usvojili su Uredbu br. 864/2007 o merodavnom pravu za vanugovorne obaveze (tzv. Rim II Uredba; OJ 2007 L 199/40), kojom su unifikovana koliziona pravila za građanskopravne delikte, poslovodstvo bez naloga, sticanje bez osnova i pregovornu odgovornost (culpa in contrahendo). Ova Uredba je u primeni od 11. januara 2009. godine (vidi čl. 1. st. 4. Rim II Uredbe). Usvajanjem ova dva pravna akta, uz već usvojenu Brisel I Uredbu o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (OJ 2001 L 12/1), Evropska unija je stvorila koherentni sistem pravila međunarodnog privatnog prava u materiji obligacionopravnih odnosa.

[2] Revidiranje Rimske konvencije i njena konverzija u komunitarni pravni akt navedeno je kao prioritet u Vienna Action Plan iz 1998 (The Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of Freedom, Security and Justice of 3 December 1998, OJ 1999 C 19/1), koji je počeo sa realizacijom usvajanjem Zelene knjige 2003. godine (Green Paper of 14 January 2003 on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, COM (2002) 654 final).

[3] Rim I Uredba obavezuje sve države članice, izuzev Ujedinjenog kraljevstva, Irske i Danske koje su stavile rezervu na Četvrtu Glavu Amsterdamskog ugovora iz 1997. godine. Irska je odmah izjavila da će iskoristiti svoje pravo opcije i prihvatiti Uredbu. Ujedinjeno kraljevstvo, s druge strane, nije isprva upotrebilo svoje pravo optiranja, ali je aktivno učestvovala u diskusijama i krajem jula 2008. godine britanska vlada je obavestila Savet EU da namerava da upotrebi svoje pravo opcije i da će prihvatiti Rim 1 Uredbu (vidi

Priprema i usvajanje Rim I Uredbe bili su povod da se pojedine kolizionopravne odredbe Rimske konvencije iz 1980. godine preispitaju i zamene odnosno dopune novim odredbama[4]. U predlogu Rim I Uredbe iz 2005. godine[5], koji je sačinila Evropska komisija, kao i u toku kasnijih pregovora (u radnoj grupi Saveta Evrope i između Saveta i Evropskog parlamenta), predloženo je nekoliko značajnih izmena i dopuna kolizionih pravila za ugovore[6]. Iako je većina ovih predloga usvojena, može se slobodno reći da se tekst Rim I Uredbe u velikoj meri podudara sa Rimskom konvencijom. Ipak, ne može se prenebregnuti činjenica da su usvojene novine, u manjoj ili većoj meri, modernizovale evropska koliziona pravila za ugovore i popunile odgovarajuće „praznine" koje su postojale u Rimskoj konvenciji.

Jedna od najznačajnih novina, koju je Rim 1 Uredba donela sa sobom, jeste kodifikacija kolizionih normi za ugovore o osiguranju. Predmet ovog rada se, upravo, ogleda u analizi ovih normi, kao i u ukazivanju na eventualne probleme koji mogu nastati u njihovoj primeni. Otuda, u izlaganjima koja slede naša pažnja je prvenstveno usmerena na odredbe člana 7., koji nosi naslov „ugovori o osiguranju", ali i na ostale odredbe Rim I Uredbe koje se primenjuju na ove ugovore (čl. 3 – autonomija volje, čl. 4 – kolizione norme u odsustvu autonomije volje, čl. 6. – potrošački ugovori), bilo tako što na njih izričito upućuje čl. 7, bilo tako što se do njihove nesporne primene dolazi tumačenjem Uredbe.

KODIFIKACIJA KOLIZIONIH PRAVILA ZA UGOVOR O OSIGURANJU I ZNAČAJ MESTA NALAŽENJA RIZIKA

Do početka primene Rim I Uredbe, kolizione norme za „većinu" ugovora o osiguranju bile su „rasute" u različitim pravnim aktima EU (direktivama i Rimskoj konvenciji), dok su se na pojedine ugovore o osiguranju (koji čine „manjinu") primenjivala nacionalna koliziona pravila država članica. Tako, na ugovore o osiguranju, kod kojih se sedište osiguravača i osigurani rizik nalaze unutar EU, primenjivale su se kolizione norme koje su sadržane u Direktivama o osiguranju druge i treće generacije[7]. Za ugovore o osiguranju rizika koji se nalaze izvan država članica EU, kao i za ugovore o reosiguranju, važila su pravila Rimske konvencije[8]. Najzad, na veome retke ugovore o osiguranju kod kojih se osigurani rizik nalazi u EU, a sedište osiguravača van EU, primenjivalo se nacionalno koliziono pravo država članica[9]. Prema tome, može se reći da je, u najmanju ruku, važio kompleksan kolizionopravni režim[10].

S obzirom da je ovakvo stanje bilo neodrživo, u toku pregovora o predlogu Uredbe[11] zauzet je stav da je neophodno da se koliziona pravila iz direktiva o

UK Ministry of Justice, „Rome I- Should the UK opt in?", Consultation Paper CP05/08, 2 April 2008; O.Lando, P.Nielsen, The Rome I Regulation, Common Market Law Review 45, 2008, str. 1689). Najzad, Danska nema mogućnost optiranja, tako da se ona ne može obavezati na primenu Rim I Uredbe. U odnosu na nju se i dalje primenjuju pravila Rimske konvencije iz 1980. godine. Vidi više kod O.Lando, P.Nielsen, ibid., str. 1689.

[4] Pojedine izmene su bile nužne s s obzirom na pravnu prirodu Uredbe kao opšteg akta EU koji zamenjuje međunarodnu konvenciju. Na primer, odredbe čl. 22. Rimske konvencije, kojima je bila regulisana mogućnost stavljanja rezerve na pojedine odredbe konvecije, nisu našle svoje mesto u Rim I Uredbi. Isti je slučaj i sa čl. 30 Rimske Konvencije kojim je regulisano vreme trajanja konvencije i mogućnost produženja važnosti, kao i sa čl. 23 i 24. Rimske konvencije.

[5] Proposal for a Regulation of the European Parliament and Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I), COM (2005) 650 final.

[6] Najznačajnije su one koje se odnose na opšta pravila o određivanju merodavnog prava (autonomija volje – čl. 3., i određivanje merodavnog prava u odsustvu autonomije volje – čl. 4), potrošačke ugovore i ugovore o osiguranju.

[7] Council Directive (EC) No. 90/619 of 8 Nov. 1990, OJ 1990, L 330/50; Council Directive (EC) No. 88/357 of 22 Jun. 1988, O.J. 1988, L 172/1; Council Directive (EC) No. 92/49 of 18 Jun. 1992, O.J. 1992, L 228/1.

[8] Vidi čl. 1. st. 3. Rimske konvencije koji isključuje primenu kolizionih pravila konvencije na ugovore o osiguranju rizika koji se nalaze na teritoriji država članica EEZ, kao i čl. 1. st. 4. koji za ugovore o reosiguranju upućuje na primenu pravila konvencije.

[9] O kritici kolizionih pravila za ugovore o osiguranju, koja su važila pre početka primene Rim I Uredbe, vidi S.Perner, *Das Internationale Versicherungsvertragsrecht nach Rom* I, IPRax 3, 2009, str. 218.

[10] Tako i H.Heiss, *Reform des internationalen Versicherungsvertragsrecht,* ZVersWiss 2007, str. 506.

[11] Predlog Komisije nije sadržao kolizione norme za ugovore o osiguranju, što je naišlo na oštre kritike u literaturi. Vidi H.Heiss, *ibid.*, str. 511.

osiguranju inkorporiraju u konačni tekst Rim I Uredbe, čime bi se sva relevatna koliziona pravila za ugovore o osiguranju našla u jednom pravnom aktu Zajednice. Međutim, nastao je spor o tome da li inkorporacija kolizionih pravila iz direktiva treba da bude praćena i njihovim eventualnim izmenama[12]. Prema jednom mišljenju, sva postojeća koliziona pravila za ugovore o osiguranju treba da nađu svoje mesto u jednom instrumentu (Rim I Uredbi), bez ikakvih suštinskih promena. Prema drugom mišljenju, koliziona pravila iz direktiva o osiguranju treba inkorporisati u Rim I Uredbu i, pri tom, proširiti njihovu primenu i na one ugovore o osiguranju kod kojih se osigurani rizik nalazi izvan država članica EU[13].

Prevagu je odnelo prvonavedeno mišljenje[14]. U konačni (i usvojeni) tekst Rim I Uredbe unete su odredbe čl. 7., kojima su inkorporisana koliziona pravila iz direktiva o osiguranju[15]. Ove odredbe su ustanovile poseban kolizionopravni režim za ugovore o osiguranju velikih rizika i ugovore o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze u EU (nekoj od država članica). Na ugovore o osiguranju masovnih rizika izvan EU, kao i na ugovore o reosiguranju, primenjuju se opšta pravila Rim I Uredbe (čl. 3, 4 i 6)[16].

Kao što se može videti, glavni kriterijum, na osnovu kojeg se određuje koju kolizionu normu iz Rim I Uredbe treba primeniti u konkretnom slučaju[17], jeste mesto nalaženja osiguranog rizika, koji je preuzet iz direktiva o osiguranju i koji se različito određuje za životna i neživotna osiguranja. Kada je reč o osiguranju života, država u kojoj je smešten rizik određuje se u skladu sa čl. 1. st. 1. (g) Direktive br. 2002/83/EZ od 05. novembra 2002. godine[18]. Prema ovoj odredbi, rizik se nalazi u državi u kojoj osiguranik ima uobičajeno boravište ili, kada je reč o osiguraniku-pravnom licu, mesto poslovanja koje je navedeno u ugovoru o osiguranju. S druge strane, kod direktnih neživotnih osiguranja država u kojoj je smešten osigurani rizik određuje se u skladu sa čl. 2. (d) Druge Direktive br. 88/357/EEZ od 22. juna 1988. godine[19]. Prema ovoj odredbi, država u kojoj se nalazi rizik je: država u kojoj se nalaze nepokretnosti, kada se osiguranje odnosi na zgrade ili na zgrade i stvari koje se u njima nalaze; država registracije, kada je reč o osiguranju saobraćajnih vozila; država u kojoj je osiguranik izvadio polisu, kada je reč o polisama koje traju najviše četiri meseca, a pokrivaju rizike putovanja i godišnjih odmora; država u kojoj osiguranik ima svoje uobičajeno boravište ili, ako je reč o pravnom licu, poslednje mesto poslovanja koje je u vezi sa ugovorom o osiguranju, u svim ostalim slučajevima osiguranja.

U izlaganjima koja slede, pažnju ćemo, najpre, posvetiti određivanju merodavnog prava za ugovore o reosiguranju i ugovore o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze izvan teritorija država članica. Na ove ugovore se ne primenjuju odredbe čl. 7., već opšta koliziona pravila Rim I Uredbe (čl. 3, 4. i 6.)[20]. Nakon toga, posvećujemo pažnju određivanju merodavnog prava za ugovore o osiguranju velikih rizika i ugovore o osiguranju masovnih rizika unutar EU, za koje važe kolizionopravne odredbe čl. 7. (st. 2. i 3.). Na kraju, osvrnućemo se i na posebna pravila za ugovore o obaveznom osiguranju koja su sadržana u čl. 7. st. 4. Uredbe.

---

[12] O ovom sporu vidi M.Wilderspin, *The Rome I Regulation: Communitarisation and modernisation of the Rome Convention*, ERA Forum, 9/2008, str. 270.

[13] *Ibid.*

[14] Odlučeno je da se pitanje revizije kolizionih pravila za ugovore o osiguranju razmotri kasnije. Vidi čl. 27. st. 1. (a) Rim I Uredbe

[15] Čl. 23. Rim I Uredbe data je odredbama čl. 7. prednost u primeni u odnosu na koliziona pravila iz direktiva o osiguranju.

[16] Ipak, pravilima Rim I Uredbe nisu obuhvaćeni svi ugovori o osiguranju. Prema čl. 1. st. 2. (j) Uredbe, iz polja njene primene izričito su isključeni ugovori o osiguranju koji su zaključeni sa osiguravačem čije se sedište nalazi izvan EU, ako ovi ugovori imaju za predmet da obezbede korist za radnike preduzeća ili za lica samostalnih profesija u slučaju smrti ili preživljavanja, ili u slučaju obustave ili smanjenja rada, ili u slučaju bolesti, koja je u vezi sa radom, ili u slučaju nesreće na radu. Za ove ugovore merodavno pravo se određuje primenom nacionalnih kolizionih pravila država članica.

[17] Iako je, dakle, izvršena kodifikacija kolizionih pravila za ugovore o osiguranju u jednom pravnom aktu Zajednice, za njih još uvek ne važi jedinstveni kolizionopravni režim.

[18] Vidi čl. 7. st. 6. Uredbe.

[19] Vidi takođe čl. 7. st. 6. Uredbe.

[20] Ovo jasno proizilazi iz čl. 7. st. 1. Uredbe.

MERODAVNO PRAVO ZA UGOVORE O REOSIGURANJU I UGOVORE O OSIGURANJU MASOVNIH RIZIKA KOJI SE NALAZE IZVAN DRŽAVA ČLANICA

Iz čl. 7. st. 1. Uredbe nedvosmisleno proizilazi da je njegova primena isključena za ugovore o reosiguranju i ugovore o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze van država članica EU. Na ove ugovore se primenjuju opšta koliziona pravila Uredbe o autonomiji volje (čl. 3.), o određivanju merodavnog prava u odsustvu autonomije volje (čl. 4), kao i koliziona pravila za potrošačke ugovore (čl. 6).

Autonomija volje

Osnovni princip na kome počiva Rim I Uredba je princip autonomije volje stranaka[21]: stranke su slobodne da izaberu pravo po kome će se raspravljati njihov ugovorni odnos (čl. 3. st. 1. reč. 1. Uredbe). Reč je o kolizionopravnoj autonomiji volje, što znači da se izabrano pravo ne inkorporira u ugovor, već se primenjuje u celini, uključujući njegove imperativne i dispozitivne norme. Stranke mogu izabrati pravo bilo koje države, bez obzira da li je ona članica EU ili ne[22]. Sporazumni izbor prava može biti učinjen u svakom trenutku, pre i posle zaključenja ugovora, kao što može biti i promenjen u svakom tretnutku dok ugovor traje (čl. 3. st. 2.). Takođe, stranke mogu izabrati pravo za ceo ugovor ili samo za jedan njegov deo, što znači da je dopušteno cepanje ugovora (*depecage*) zasnovano na volji stranaka (čl. 3. st. 1. reč. 3).

Sporazumni izbor merodavnog prava *„mora biti izričit ili mora jasno proizilaziti iz odredaba ugovora ili okolnosti slučaja*[23]*"* (čl. 3. st. 1. reč. 2. Uredbe), što znači da može biti i prećutan. Rimska konvencija iz 1980. godine na nešto drugačiji način opisuje mogućnost prećutnog izbora merodavnog prava. Prema čl. 3. st. 1. reč. 2. Konvencije, *„izbor prava mora biti izričit ili mora sa razumnom sigurnošću da proizilazi iz odredaba ugovora ili okolnosti slučaja"*[24]. Dakle, sintagma *„sa razumnom sigurnošću proizilazi ..."* iz Rimske konvencije je zamenjena sintagmom „jasno proizilazi ..." u Rim I Uredbi. Ova promena je bila nužna, s obzirom da su postojala izvesna neslaganja u različitim jezičkim verzijama Rimske konvencije[25]. Naime, engleska verzija Rimske konvencije koristi sintagmu *„with reasonable certainty"*, što u prevodu znači „sa razumnom sigurnošću", a nemačka verzija sintagmu *„mit hinreichender Sicherheit"*[26] – „sa dovoljnom sigurnošću", koja se suštinski ne razlikuje od engleske verzije. Međutim, francuski tekst koristi izraz *„de façon certaine"*[27], što u prevodu znači „na siguran način", koji, donekle, odsutupa od engleske i nemačke verzije. Da bi se ubuduće izbegla eventalna divergentna tumačenja, u konačnom tekstu Rim I Uredbe je predviđeno da prećutni sporazum o izboru merodavnog prava postoji ako on *„jasno proizilazi iz odredaba ugovora ili okolnosti slučaja" („clearly demonstrated..."; „eindeutig...ergeben"; „de façon certaine"*[28]). U li-

---

[21] Prema tački 11. Preambule Rim I Uredbe sloboda stranaka da izaberu merodavno pravo za svoj ugovorni odnos predstavlja kamen temeljac sistema kolizionih pravila u materiji ugovornih obligacija.

[22] Vidi čl. 2. Uredbe (univerzalna primena).

[23] Čl. 3. st. 1. reč. 2. Rim I Uredbe. Engleski tekst ove odredbe Uredbe glasi: *„... expressly or clearly demonstated by the terms of the contract or the circumstances of the cases"*. A nemački tekst: *„Die Rechtwahl muss ausdrücklich erfolgen oder sich eindeutig aus den Bestimmungen des Vertrags oder aus den Umständen des Falles ergeben."*

[24] Ovo je prevod engleskog teksta čl. 3. st. 1. reč. 2. Rimske konvencije koji u originalu glasi: *„The choice must be expressed or demostrated with reasonable certainty by the terms of contract or circumstances of the case"*.

[25] Vidi M.Wilderspin, *ibid.*, str. 263.

[26] Nemački tekst čl. 3. st. 1. reč. 2. Rimske konvencije: *„Die Rechtswahl muss ausdrücklich sein oder sich mit hinreichender Sicherheit aus den Bestimmungen des Vertrages oder aus den Umständen des Falles ergeben"* (prevod na srpski: „Izbor prava može biti izričit ili da sa dovoljno sigurnosti proizilazi iz odredaba ugovora ili iz okolnosti slučaja").

[27] Francuski tekst čl. 3. reč. 2. Rimske konvencije: *„Ce choix doit etre exprès ou résulter de façon certaine des dispositions du contrat ou des circonstances de la cause"* (u prevodu: „Izbor prava može biti izričit ili da na siguran način proizilazi iz odredaba ugoora ili okolnosti slučaja")

[28] Čl. 3. st. 1. reč. 2. Rim I Uredbe je gotovo isti kao i u Rimskoj konvenciji *(„Le choix est exprès ou résulte de façon certaine des dispositions du contrat ou des circonstances de la cause.")*, dok su nemačka i engleska verzija pretprele značajne promene (vidi fn. 24).

teraturi[29] se ističe da je na ovaj način u Rim I Uredbi granica utvrđivanja prećutne autonomije volje postala viša[30].

U čl. 3. st. 3. Rim I Uredbe (koji se gotovo potpuno sadržinski podudara sa čl. 3. st. 3. Rimske konvencije) sadržana je odredba kojom se ograničava autonomija volje u situaciji kada stranke sporazumno izaberu pravo jedne države za svoj ugovor, a sve relevantne okolnosti slučaja se, u vreme izbora merodavnog prava, nalaze u nekoj drugoj državi. U takvoj situaciji sporazumni izbor merodavnog prava ne može sprečiti primenu imperativnih normi pravnog poretka u kome se nalaze sve relevantne okolnosti slučaja[31]. Isti smisao ima i odredba čl. 3. st. 4. Uredbe, s tim što se ona odnosi na imperativne norme komunitarnog prava. Prema ovoj odredbi, kada se svi ostali relevatni elementi slučaja, u vreme izbora merodavnog prava, nalaze u jednoj ili više država članica, a stranke su izabrale pravo neke treće države, njihov izbor ne može sprečiti primenu imperativnih normi komunitarnog prava, koje su implementirane u pravo države članice pred čijim sudovima se vodi postupak[32].

U skladu sa navedenim pravilima o autonomiji volje iz čl. 3. Uredbe, stranke mogu sporazumno da izaberu merodavno pravo za svoj ugovor o reosiguranju, odnosno ugovor o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze izvan država članica EU. Ovakav režim se čini ispravnim kada je reč o ugovorima o reosiguranju gde su obe ugovorne strane obično velika osiguravajuća društva koja u pregovorima imaju približno jednak ekonomski položaj. Međutim, kada je reč o ugovorima o osiguranju masovnih rizika, upotreba „široke" autonomije volje iz čl. 3 Uredbe pogoduje osiguravajućim društvima koja mogu izdejstvovati primenu povoljnijeg prava, s obzirom da se naspram njih redovno nalaze fizička lica, kao slabije ugovorne strane[33]. Slabije ugovorne strane se jedino mogu pouzdati u ograničenja autonomije volje koja su data u odredbama čl. 3. st. 3. i 4, koje mogu dovesti do primene imperativnih normi nacionalnog ili komunitarnog[34] prava koje se ne mogu derogirati

[29] O. Lando, R.Nielsen, *ibid.*, str. 1698.

[30] U toku izrade Rim I Uredbe postavilo se pitanje da li treba smatrati da sporazum o prorogaciji nadležnosti sudova jedne države članice implicira i postojanje prećutnog sporazuma ugovornih strana o izboru njenog prava. Ovo pitanje se različito tretira u državama članicama. U predlogu Rim I Uredbe iz 2005. godine uneta je odredba prema kojoj treba pretpostaviti da su stranke izabrale pravo one države članice čijim sudovima su sporazumno poverile rešavanje sporova koji su proizašli ili bi mogli da proiziđu iz njihovog ugovora. Ova odredba nije našla svoje mesto u usvojenoj verziji Rim I Uredbe iz razloga što su mišljenja o njenoj neophodnosti bila podeljena medu državama članicama. Ipak, napravljen je kompromis. Naime, u tački 12. Preambule Rim I Uredbe navedeno je da sporazum stranaka o poveravanju isključive nadležosti jednom ili više sudova jedne države članice za rešavanje sporova iz ugovora treba da bude jedna od činjenica koja se uzima u obzir prilikom utvrđivanja da li je izbor merodavnog prava jasno bio manifestovan. Na ovaj način je sudovima jasno stavljeno do znanja kako treba tretirati prorogacione klauzule kada se utvrđuje prećutni sporazumni izbor merodavnog prava. Vidi više kod O.Lando, P.Nielsen, ibid., str. 1699-1700.

[31] U doktrini se smatra da se odredba čl. 3. st. 3. (kao i st. 4) Uredbe bavi problemom izigravanja zakona (fraus legis). Vidi M.Wilderspin, *ibid.*, str. 264.

[32] Ova odredba (čl. 3. st. 4 Uredbe) nije postojala u Rimskoj konvenciji. Potreba da se ona unese u Rim 1 Uredbu javila se kod druge generacije Gran Canaria slučajeva, u kojima su se jasno ispoljile granice čl. 3. st. 3 Rimske konvecije (koji je identičan čl. 3 st. 3 Uredbe). Naime, ova odredba (čl. 3. st. 3. Rimske konvencije) nije bila primenjiva u situacijama u kojima je slučaj vezan za dve države članice, a stranke su izabrale pravo neke treće države. U tom slučaju stranke su mogle izbeći primenu imperativnih propisa država članica, čak i ako bi ovi propisi bili identični i poticali iz istog komunitarnog pravnog akta. Da bi se ovakve situacije predupredile, uneta je nova odredba u Rim I Uredbu (čl. 3. st. 4). Vidi M.Wilderspin, *ibid.*, str. 264; M.Wilderspin, R.Plender, *The European Contract Convention*, London, 2001, str. 155 i dalje.

[33] Ovo uočavaju i O.Lando, R.Nielsen, *ibid.*, str.1711.

[34] Ove imperativne norme naročito su sadržane u direktivama o osiguranju (Direktiva br. 2002/83/EZ od 05. novembra 2002.g., OJ 2002, L345/1; Druga Direktiva br. 88/357/EEZ od 22. juna 1988.g., OJ 1988, L 172/1; Prva Direktiva br. 73/239/EZZ od 24. jula 1973.g., OJ 1973, L0239; Direktiva br. 92/49 od 18. juna 1992.g., OJ 1992, L 228/1) i Direktivama o potrošačkim ugovorima (npr. Direktiva br. 1999/44 od 25. maja 1999.g., OJ 1999, L171; Direktiva br. 84/450 od 10. septembra 1984.g., OJ 1984, L250/17; Direktiva br. 2005/29/EZ od 11. maja 2005.g., OJ 2005, L 149/22; Direktiva br. 85/577/EZZ od 20. decembra 1985.g., OJ 1985, L372/31; Direktiva br. 97/7/EZ od 20. maja 1997.g., OJ 1997, L144/19).

ugovorom, kao i u čl. 9. Uredbe koji se odnosi na norme neposredne primene[35]. Pored toga, ugovori o osiguranju masovnih rizika neretko predstavljaju potrošačke ugovore koji podležu posebnom kolizionopravnom režimu, sadržanom u čl. 6. Rim I Uredbe, kojim je autonomija volje ograničena u cilju zaštite potrošača. Ovim odredbama posvetićemo poseban odeljak.

Merodavno pravo u odsustvu autonomije volje

Ukoliko ugovorne strane ne izaberu merodavno pravo za njihov ugovor o reosiguranju, odnosno ugovor o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze izvan država članica EU, merodavno pravo se određuje prema čl. 4. Rim I Uredbe koji sadrži opšta koliziona pravila za određivanje merodavnog prava u odsustvu autonomije volje.

Kolizionopravne odredbe iz čl. 4. Rim I Uredbe predstavljaju kombinaciju „čvrstih" kolizionih pravila sa neposredno vezujućim tačkama vezivanja i principa najbliže veze „oličenog" u generalnoj klauzuli odstupanja. U odredbi čl. 4. st. 1. data je lista „čvrstih" kolizionih pravila za pojedine vrste ugovora:

a) za ugovore o prodaji merodavno je pravo države u kojoj prodavac ima uobičajeno boravište[36];

b) za ugovore o pružanju usluga merodavno je pravo države u kojoj vršilac usluga ima svoje uobičajeno boravište;

c) za ugovore koji imaju za predmet stvarna prava na nepokretnosti, uključujući zakup nepokretnosti, merodavno je pravo države u kojoj se nepokretnosti nalaze - *lex rei sitae*;

d) ako je ugovor o zakupu nepokretnosti zaključen na rok manji od šest meseci, merodavno pravo za ovaj ugovor je pravo države u kojoj zakupodavac ima uobičajeno boravište, ali samo ukoliko i zakupac, koji je fizičko lice, ima svoje uobičajeno boravište u istoj državi (u suprotnom primenjuje se pravo pod c));

e) za ugovore o franšizingu merodavno je pravo države u kojoj primalac franšize ima svoje uobičajeno boravište;

f) za ugovor o distribuciji merodavno je pravo države u kojoj distributer ima svoje uobičajeno boravište;

g) za ugovor o prodaji pokretnih stvari (robe) na aukciji merodavno je pravo države u kojoj je održana aukcija, ukoliko se mesto održavanja aukcije može utvrditi;

h) za pojedine finansijske ugovore merodavno je pravo koje ih inače reguliše[37].

Iako pojam karakteristične prestacije u ovoj odredbi nije spomenut, očigledno je da je evropski zakonodovac prilikom formulisanja navedenih kolizionih pravila bio njime inspirisan.

Prema čl. 4. st. 2. Rim I Uredbe, za ugovore koji nisu navedeni u st. 1. (a) do (h), kao i za ugovore koji se mogu podvesti pod više tačaka od (a) do (h), merodavno je pravo države u kojoj stranka, koja treba da izvrši karakterističnu prestaciju, ima svoje uobičajeno boravište. Ukoliko se merodavno pravo ne može utvrditi ni prema „čvrstim" kolizionim pravilima iz st. 1, ni prema uobičajenom boravištu dužnika karakteristične prestacije (st. 2), na ugovor se primenjuje pravo države sa kojom je on u najbližoj vezi (čl. 4. st.

[35] Norme neposredne primene su u Rim I Uredbi označene terminom *„overriding mandatory provisions"* (nem. *„Eingriffsnormen"*) i definasane su kao norme od odlučujućeg značaja za očuvanje javnih interesa države, naročito njene političke, društvene i ekonomske organizacije, koje se primenjuju na sve situacije koje ulaze u njihovo polje primene, nezavisno od prava koje bi inače bilo merodavno za ugovor prema pravilima Uredbe (vidi čl. 9. st. 1. Rim I Uredbe). Sudovi država članica mogu, pored normi neposredne primene lex cause i lex fori, da primene i norme neposredne primene države u kojoj ugovorna obaveza treba da bude ili je već izvršena, ukoliko ove norme smatraju izvršenje ugovora nezakonitim. Prilikom razmatranja, da li treba uvažiti dejstvo ovih normi, uzima se u obzir njihova priroda i svrha, kao i posledice njihove primene ili neprimene (čl. 9. st. 3. Uredbe). Vidi više kod M.Wilderspin, ibid., str. 271-273; O.Lando, R.Nielsen, *ibid.*, str. 1719-1724.

[36] Prema čl. 19. st. 1, za potrebe Rim I Uredbe, uobičajeno boravište privrednih društava, udruženja i pravnih lica nalazi se u mestu glavne (centralne) uprave, a uobičajeno boravište fizičkih lica koja obavljaju svoju privrednu delatnost u glavnom mestu poslovanja (principal place of bussiness). Ako je ugovor zaključen preko poslovne jedinice (ogranka – branch, zastupništva – agency, ili nekog drugog oblika poslovne jedinice – other establishment), ili ako je, prema ugovoru, za izvršenje obaveze odgovorna poslovna jedinica, uobičajeno boravište biće mesto u kome se nalazi poslovna jedinica (st. 2.) Relevantan trenutak u kome se utvrđuje mesto uobičajenog boravišta jeste trenutak zaključenja ugovora (st. 3.). Pojam uobičajenog boravišta fizičkih lica koja ne delaju u okviru svoje privredne delatnosti nije autonomno definisan Regulativom, tako da podleže kvalifikaciji nacionalnih prava država članica.

[37] O kojim finansijskim ugovorima je reč vidi detaljnije čl. 4. st. 1. (h) Uredbe.

4. Uredbe). To znači da se princip najbliže veze primenjuje tek nakon neuspelih pokušaja da se utvrdi ko je dužnik karakteristične prestacije[38]. Najzad, u čl. 4. st. 3. Uredbe sadržana je klauzula odstupanja koja ovlašćuje sudove da ne primene pravo na koje ukazuju čvrsta koliziona pravila iz st. 1. i 2, već pravo države koje, na osnovu razmatranja svih okolnosti slučaja, ima očigledno bližu vezu sa ugovorom[39].

Može se zapaziti da na listi „čvrstih" kolizionih pravila, datoj u čl. 4. st. 1. Uredbe, nema posebne kolizione norme za ugovore o osiguranju. Ipak, čini se da se ovaj ugovor može podvesti pod tačku (b) navedene odredbe, koja sadrži koliziono pravilo za ugovore o pružanju usluga[40]. Prema ovom pravilu, merodavno je pravo države u kojoj ponudilac usluga ima svoje uobičajeno boravište. S obzirom da su (re)osiguravači ponudioci usluga osiguranja, merodavno je pravo one države u kojoj oni imaju svoje uobičajeno boravište. Do istog rešenja se može doći i primenom čl. 4. st. 2. Uredbe, ukoliko bi se kvalifikacija ugovora o osiguranju kao ugovora o pružanju usluga smatrala spornom[41]. Prema ovoj odredbi, za ugovore koji se ne nalaze na listi, merodavno je pravo države u kojoj ugovorna strana, koja treba da izvrši karakterističnu prestaciju, ima svoje uobičajeno boravište. Dužnik karakteristične prestacije kod ugovora o (re)osiguranju je ona ugovorna strana koja preuzima osigurani rizik – dakle, osiguravač odnosno reosiguravač[42]. Prema tome, u svakom slučaju merodavno je pravo države u kojoj osiguravač, odnosno reosiguravač ima svoje uobičajeno boravište. Međutim, ukoliko iz okolnosti slučaja proizilazi da ugovor o (re)osiguranju ima očigledno bližu vezu sa pravom neke druge države, primeniće se, shodno čl. 4. st. 3. Uredbe (klauzula odstupanja), pravo te države.

---

[38] U tom smislu i S.Perner, *ibid.*, str. 220.

[39] Ako se odredbe čl. 4. Uredbe uporede sa odredbama čl. 4. Rimske konvencije iz 1980. godine, mogu se uočiti radikalne promene u njihovoj sadržini i strukturi. U čl. 4. st. 1. Rimske konvencije predviđeno je da će se na ugovor, u odsustvu sporazumnog izbora prava, primeniti pravo države sa kojom je ugovor u najbližoj vezi, a zatim su u st. 2. do 4. istog člana postavljene jedna opšta i dve posebne pretpostavke o tome sa kojom državom ugovor ima najbližu vezu. Prema čl. 4. st. 2. reč. 1, pretpostavlja se da je ugovor u najbližoj vezi sa onom državom u kojoj se u vreme zaključenja ugovora nalazi uobičajeno boravište, odnosno sedište centralne uprave nosioca karakteristične prestacije. Međutim, ako je ugovor zaključen u okviru obavljanja profesionalne delatnosti stranke koja treba da izvrši karakterističnu prestaciju, pretpostavlja se da je ugovor u najbižoj vezi sa državom u kojoj se nalazi njeno glavno mesto poslovanja (principle place of bussines) ili, kada karakteristična prestacija treba da se izvrši u mestu poslovanja koje nije glavno, sa državom u kojoj se nalazi to drugo mesto poslovanja. Posebne pretpostavke se primenjuju na ugovore koji imaju za predmet nepokretnosti (čl. 4. st. 3.) i na ugovore o prevozu robe (čl. 4. st. 4). Na kraju, odredbom čl. 4. st. 5. Konvencije predviđena je opšta klauzula odstupanja na osnovu koje su sudovi ovlašćeni da „odstupe" od navedenih pretpostavki, ako se ne može utvrditi šta predstavlja karakterističnu prestaciju iz st. 2. ili ako iz okolnosti slučaja proizilazi da je ugovor u znatno bližoj vezi sa nekom drugom državom nego sa onom koja je određena u svim gore navedenim preptostavkama (st. 2, 3. i 4). U literaturi se ističe da ovako struktuiran čl. 4. Rimske konvencije ne uspostavlja sasvim jasan odnos između pretpostavki o postojanju najbliže veze i klauzule odstupanja, tako da se u praksi sudova država članica događalo da se na različite načine vrednuje ovaj odnos. Sudovi pojedinih država članica se čvrsto oslanjaju na same pretpostavke, naročito kada je pravo iz pretpostavke domaće pravo, a primeni klauzule odstupanja pribegavaju izuzetno (Vidi odluku holanskog Vrhovnog suda (Hoge Raad), Societe Nouvelle des Papeteries v. BV Machinenfabrieken BOA, reported in XLII Netherlands International Law Review, 1995, str. 259). Na ovaj način se pretpostavka „pretvara" u čvrsto koliziono pravilo. S druge strane, engleski sudovi, na primer, polaze od toga da su pretpostavke postavljene u st. 2. do 4. slabe, i gotovo u svakom slučaju ispituju da li postoji bliža veza sa pravom neke druge države (*Dicey, Morris and Collins on The Conflict of Laws*, 13th ed., London, 2000, str. 1234-1242.). Upravo zbog ovakvih razlika u tumačenju, čl. 4. Rimske konvecije je morao da pretrpi radikalne promene u Rim I Uredbi. Međutim, u literaturi ima mišljenja da nije bilo potrebe za radikalnim promenama čl. 4. Rimske konvencije, već da je trebalo samo pooštriti uslove pod kojim se može odstupiti od postavljenih pretpostavki. Uporedi Lando, Nielsen, ibid., str. 1701 i dalje; M.Wilderspin, *ibid.*, str. 265-267; J.Basedow, *Comments on the European Commission's Green Paper on the Conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernization*, RabelsZ 1, 2004, str. 41 i dalje; F.Ferrari, From Rome to Rome via Brussels: Remarks on the Law Applicable to Contractual Obligations Absent a Choice by the Parties (Art. 4. of the Rome I Regulation), RabelsZ (73), 2009, str. 751 i dalje.

[40] Tako S.Perner, *ibid.*, str. 220 fn. 22.

[41] Uporedi S.Perner, *ibid.*, str. 220; M.Fricke, *Das internationale Privatrecht der Versicherungsverträge nach Inkrafttreten der Rom-I-Verordnung*, VersR 2008, str. 445.

[42] *Ibid.*

Ugovor o osiguranju masovnih rizika kao potrošački ugovor

Ugovori o osiguranju masovnih rizika redovno predstavljaju potrošačke ugovore za koje važe posebna koliziona pravila iz čl. 6. Rim I Uredbe.

Prema čl. 6. st. 1, kolizionopravne odredbe za potrošačke ugovore ne primenjuju se na ugovore o osiguranju koji su regulisani odredbama čl. 7. Uredbe[43]. Kako su, međutim, ugovori o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze izvan država članica EU izuzeti iz čl. 7. (koji određivanje merodavnog prava za ove ugovore prepušta opštim pravilima Uredbe), nema sumnje da oni mogu „doći" u polje primene čl. 6. Uredbe, ali samo ukoliko se mogu kvalifikovati kao potrošački ugovori[44].

U smislu čl. 6. st. 1. Uredbe, potrošačkim ugovorima se smatraju ugovori zaključeni između fizičkog lica, koji ugovor zaključuje u cilju koji se ne može kvalifikovati njegovom trgovačkom ili profesionalnom delatnošću (potrošač), i lica (bilo fizičkog bilo pravnog), koje zaključivanjem ugovora vrši svoju trgovačku ili profesionalnu delatnost (profesionalac). Imajući ovu definiciju u vidu, nema sumnje da se gotovo svi osiguravači mogu smatrati profesionalcima. Međutim, da bi se ugovor o osiguranju mogao kvalifikovati kao potrošački ugovor, osiguranici moraju biti fizička lica koja zaključuju ugovor u cilju koji nije vezan za njegovu trgovačku ili profesionalnu delatnost. Prema tome, čl. 6. Uredbe se primenjuje samo na one ugovore o osiguranju masovnih rizika (koji se nalaze izvan teritorija država članica), koji su zaključeni između osiguravača-profesionalca i osiguranika-fizičkog lica koji ovaj ugovor zaključuje u cilju koji nije vezan za njegovu trgovačku ili profesionalnu delatnost.

Prema kolizionopravnoj odredbi čl. 6. st. 1 Uredbe, merodavno pravo za potrošačke ugovore o osiguranju rizika izvan država članica EU biće pravo države u kojoj potrošač-osiguranik ima svoje uobičajeno boravište, pod uslovom (a) da profesionalac-osiguravač obavlja svoju delatnost u ovoj državi, ili (b) da na bilo koji drugi način usmerava obavljanje svoje delatnosti prema državi uobičajenog boravišta osiguranika ili prema većem broju država, uključujući i ovu državu. Shodno čl. 6. st. 2. Uredbe, ugovorne strane mogu izabrati merodavno pravo za potrošački ugovor o osiguranju, koji ispunjava uslove iz prethodnog stava, u skladu sa opštim pravilom o autonomiji volje iz čl. 3. Uredbe, pri čemu takav sporazumni izbor prava ne može lišiti potrošača zaštite koju mu obezbeđuju imperativni propisi države, čije bi pravo bilo merodavno na osnovu čl. 6. st. 1. Najzad, ukoliko nisu ispunjeni uslovi iz čl. 6. st. 1. (a) ili (b), merodavno pravo za potrošački ugovor o osiguranju određuje se u skladu sa opštim pravilima iz čl. 3. i 4. Uredbe[45].

MERODAVNO PRAVO ZA UGOVORE O OSIGURANJU VELIKIH RIZIKA

U čl. 7. st. 2. Uredbe sadržana su koliziona pravila za ugovore o osiguranju od velikih rizika, bez obzira gde se on nalazi. Prema ovim pravilima, ugovorne strane mogu sporazumno izabrati merodavno pravo za svoj ugovor u skladu sa čl. 3. Uredbe. Ukoliko ovaj izbor nije učinjen, za ugovor o osiguranju velikih rizika merodavno je pravo države u kojoj osiguravač ima svoje uobičajeno boravište. Ipak, kada iz svih okolnosti slučaja proizilazi da ugovor ima očigledno bližu vezu sa nekom drugom državom, merodavno je pravo te države[46].

Kao što se može videti, odredbe čl. 7. st. 2. gotovo u potpunosti odgovaraju opštim kolizionim pravilima za ugovore iz čl. 3. i 4. st. 2. i 3. Uredbe. Ovakav kolizionopravni koncept preuzet je (sa odgovarajućim izmenama) iz Druge Direktive o osiguranju br. 88/357/EZZ od 22. juna 1988. godine, prema kojem osiguraniku od velikih rizika nije potrebna posebna kolizionopravna zaštita[47]. Iz tog razloga merodavno pravo za ove ugovore se određuje na gotovo identičan

[43] Vidi i tačku 32. preambule Uredbe.

[44] Tako S.Perner, *ibid.*, str. 220; M.Fricke, *ibid.*, str. 450; M.Wilderspin, *ibid.*, str. 271.

[45] Vidi čl. 6. st. 3. O merodavnom pravu za potrošačke ugovore u EU vidi M.Petrović, *Merodavno pravo za potrošačke ugovore sa stranim elementom prema pravu EU i pravu Srbij*e, u: Od caveat emptor do caveat venditor, Pravni fakultet Univerzitet u Kragujevcu, V Majski pravnički dani, Kragujevac, 2009, str. 458 i dalje.

[46] Čl. 7. st. 2. Rim I Uredbe.

[47] Uporediti čl. 7. st. 2. Rim I Uredbe sa čl. 7. st. 1. tač. a do h Druge Direktive br. 88/357/EEZ od 22. juna 1988. godine.

način kao i za ugovore o reosiguranju i ugovore o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze izvan država članica (za koje, videli smo, važe opšta koliziona pravila Uredbe)[48].

Šta se smatra velikim rizikom, čl. 7. st. 2. Uredbe upućuje na definiciju iz čl. 5. (d) Prve Direktive Saveta br. 73/239/EZZ od 24. jula 1973. godine[49]. Prema ovoj odredbi, velikim rizicima se smatraju:

- rizici koji su klasifikovani u klasama 4, 5, 6, 7, 11, i 12 tačke A Aneksa Prve direktive. Tu spadaju sve štete na vozovima ili gubitak voza, sve štete na avionu ili gubitak aviona, sve štete na brodovima ili gubitak brodova (na moru, jezeru, reci i u kanalima), šteta ili gubici robe u prevozu (bez obzira na vrstu transporta), odgovornost koja proizilazi iz upotrebe vazduhoplova i odgovornost koja proizilazi iz upotrebe brodova,

- rizici koji su klasifikovani u klasama 14 i 15 tačke A Aneksa Direktive, ukoliko se osiguranik profesionalno bavi industrijskom ili trgovačkom delatnošću ili nekom slobodnom profesijom, a rizik je u vezi sa tom delatnošću. Ove klase pokrivaju kredite (opšta insolventnost, izvozne kredite, kredite na rate, zaloge i poljoprivredne kredite) i jemstvo (direktno i indirektno).

- rizici klasifikovani u klasama 3, 8, 9, 10, 13 i 16 tačke A Aneksa Direktive. ukoliko osiguranik prekorači granice najmanje dva od tri kriterijuma navedenih u odredbi čl. 5. (d) pod iii)[50]. U navedene klase spadaju sve štete na kopnenim vozilima ili gubitak kopnenog vozila (izuzev vozova), požar i prirodne sile (štete i gubici na imovini uzrokovani požarom, eksplozijom, olujama, drugim prirodnim nepogodama, nuklearnom energijom i sleganjem zemljišta), štete i gubici na imovini uzrokovani gradom, mrazom i drugim događajima kao što je krađa, zatim odgovornost koja proizilazi iz upotrebe kopnenih vozila, ostali oblici odgovornosti koji nisu spomenuti u klasama 10, 11 i 12, kao i razni finansijski gubici (rizici vezani za zapošljavanje, loše vreme, gubitak zarade, gubitak tržišne vrednosti itd.).

Imajući u vidu navedene definicije velikih rizika, lako se može uočiti da osiguranik prilikom zaključivanja ovih ugovora može postupati kao potrošač. Na primer, vlasnik jahte zaključi ugovor o kasko osiguranju ili neko lice, prilikom selidbe iz jedne države u drugu, angažuje špeditera za prevoz svojih stvari i zaključi ugovor o osiguranju stvari u prevozu[51]. U oba slučaja reč je o ugovorima o osiguranju velikih rizika u smislu čl. 5. (d) Prve Direktive, ali i o potrošačkim ugovorima. Međutim, videli smo da, kada se merodavno pravo za ugovore o osiguranju određuje primenom odredaba čl. 7. Uredbe, čl. 6. se na te ugovore ne primenjuje[52]. S obzirom da su odredbe čl. 7. st. 2. „rezervisane" za ugovore o osiguranju velikih rizika, nema sumnje da je primena čl. 6. na ove ugovore isključena. Prema tome, osiguranici-potrošači iz ovih ugovora ne uživaju posebnu kolizionopravnu zaštitu, koju čl. 6. Uredbe pruža potrošačima iz ostalih potrošačkih ugovora.

---

[48] Koliziona pravila za potrošačke ugovore iz čl. 6. Uredbe ne primenjuju se na ugovore o osiguranju velikih rizika, s obzirom da su oni regulisani čl. 7. st. 2.

[49] O.J. L 228, 16.8.1973, p. 3. Direktiva je menjana više puta, a poslednje izmene su izvršene Diretkivom Evropskog parlamenta i Saveta br. 2005/68/EZ, O.J. L 323, 9.12.2005, p. 1.

[50] Kriterijumi su sledeći:
U prvoj fazi: do 31. decembra 1992:
- bilans ukupno: 12, 4 miliona ECU
- neto promet: 24 miliona ECU
- prosečan broj zaposlenih u toku finansijske godine: 500
U drugoj fazi: od 1. januara 1993:
- bilans ukupno: 6,2 miliona ECU
- neto promet: 12,8 miliona ECU
- prosečan broj zaposlenih u toku finansijske godine: 250

[51] Primer preuzet od S.Perner, ibid., str. 220.

[52] Tako izričito čl. 6. st. 1. Rim I Uredbe.

MERODAVNO PRAVO ZA UGOVORE O OSIGURANJU MASOVNIH RIZIKA KOJI SE NALAZE U DRŽAVAMA ČLANICAMA

Na sve ugovore o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze u državama članicama primenjuju se odredbe čl. 7. st. 3. Rim I Uredbe. U skladu sa ovim odredbama stranke imaju ograničenu autonomiju volje, tj. mogu za svoj ugovor o osiguranju izabrati jedno od pet alternativno navedenih prava (7. st. 3. reč 1.)[53]:

a) pravo bilo koje države članice u kojoj se nalazi rizik u vreme zaključenja ugovora,

b) pravo države u kojoj osiguranik ima svoje uobičajeno boravište,

v) kada je reč o ugovoru o životnom osiguranju, pravo države članice čiji je državljanin osiguranik,

g) kada je reč o ugovorima o osiguranju rizika koji su ograničeni na događaje koji mogu nastupiti u jednoj državi članici, koja nije država članica u kojoj se rizik nalazi, pravo te države-članice,

d) ako osiguranik iz ugovora na koji se primenjuju odredbe čl. 7. st. 3. Uredbe obavlja trgovačku ili industrijsku delatnost ili slobodnu profesionalnu delatnost, a ugovor o osiguranju pokriva dva ili više rizika koji su vezani za ove delatnosti i koji se nalaze u različitim državama članicima, pravo svake od ovih država članica ili pravo države u kojoj osiguranik ima svoje uobičajeno boravište.

Međutim, ako pravo države članice u kojoj se nalazi osigurani rizik (a, d), ili pravo države članice u kojoj osiguranik ima svoje uobičajeno boravište (b), dopušta strankama širu autonomiju volje za ugovore o osiguranju nego što to čini Rim I Uredba, stranke mogu iskoristiti ovu prednost (čl. 7. st. 3. reč. 2). Ova odredba je proistekla iz političkog kompromisa između država članica koje dopuštaju najširu moguću autonomiju volje i država članica koje su u tome veoma restriktivne[54].

Ukoliko ugovorne strane nisu sporazumno izabrale jedno od ponuđenih prava, merodavno je pravo one države članice u kojoj se, u trenutku zaključenja ugovora, nalazi osigurani rizik (čl. 7. st. 3. reč. 3). Prema tome, značaj mesta nalaženja rizika ponovo dolazi do izražaja, s tim što u ovom slučaju predstavlja objektivnu tačku vezivanja. Pri tom, važno je istaći da se od ove tačke vezivanja ne može odstupiti, tj. nije predviđena primena klauzule odstupanja koja bi mogla dovesti do primene prava države sa kojom ugovor ima očigledno bližu vezu nego sa pravom države članice u kojoj se nalazi osigurani rizik, niti se u ovom slučaju može primeniti opšta klauzula odstupanja iz čl. 4. st. 3. Uredbe[55].

MERODAVNO PRAVO ZA UGOVORE O OBAVEZNOM OSIGURANJU

Odredbe čl. 7. st. 4. Rim I Uredbe primenjuju se na ugovore o osiguranju koji se moraju, prema pravu jedne države članice, obavezno zaključiti (tzv. obavezna osiguranja), uz uslov da se osigurani rizik nalazi u jednoj od država članica. U ove ugovore spadaju kako ugovori o osiguranju velikih rizika iz čl. 7. st. 2., tako i ugovori o osiguranju masovnih rizika koji se nalaze u državama članicama iz čl. 7. st. 3. Uredbe[56].

Prema odredbi čl. 7. st. 4. tač. (a) reč. 1, ugovor o obaveznom osiguranju je punovažan samo ako je zaključen u skladu sa posebnim odredbama o obaveznom osiguranju, koje je propisala odgovarajuća država članica. U literaturi se smatra da ovo pravilo počiva na uverenju da obavezno osiguranje služi javnim interesima države koja ga propisuje i koja želi da te interese ostvari, bez obzira na to "šta kažu" norme ugovornog statuta[57]. Imajući ovo u vidu, a shodno odredbi čl. 7. st. 4. tač. (a) reč. 2. Uredbe, ako postoje „neslaganja" između prava države članice, u kojoj se nalazi osigurani rizik, i prava države članice koje propisuje obavezu osiguranja, potonjem pravu se daje prednost u primeni. Ovo važi ne samo u situacijama u kojima država članica, u kojoj se nalazi osigurani rizik, uopšte ne predviđa obavezno osiguranje, već i u situacijama u kojima ga predviđa, ali se ono sadržin-

[53] Ove alternative potiču iz čl. 7. Druge Direktive o osiguranju br. 88/357/EEZ.

[54] S.Perner, *ibid.*, str. 221.

[55] Čl. 7. st. 3. Rim I Uredbe ne predviđa klauzulu odstupanja (kao što to, npr., čini čl. 7. st. 2. Uredbe za ugovore o osiguranju velikih rizika) niti upućuje na primenu opšte klauzule odstupanja iz čl. 4. st. 3. Uredbe.

[56] Tako izričito čl. 7. st. 4. (b) Rim I Uredbe.

[57] Čini se da isto smatra i S.Perner, *ibid.*, str. 221.

ski razlikuje od obaveznog osiguranja koje predviđa neka druga država članica (na primer, propisuje nižu osiguranu sumu)[58].

Prema tome, može se izvesti zaključak da odredbe čl. 7. st. 4. (a) (reč. 1. i 2) ne derogiraju sistem kolizionopravnog vezivanja iz čl. 7. st. 2. i 3. Uredbe (za ugovore o osiguranju velikih rizika i ugovore o osiguranju masovnih rizika unutar EU), već ga samo dopunjuju, odnosno ograničavaju. Naime, pravo, izabrano u skladu sa odredbama čl. 7. st. 2. i 3. Uredbe (bilo autonomijom volje bilo objektivnim tačkama vezivanja), primenjuje se na ugovor o osiguranju, osim ako nije u suprotnosti sa odredbama o obaveznom osiguranju neke od država članica. To znači da odredba čl. 7. st. 4. (a) daje odredbama o obaveznom osiguranju rang normi neposredne primene, koje se primenjuju nezavisno od normi ugovornog statuta[59].

Najzad, odredbom čl. 7. st. 4. (b) data je mogućnost državama članicama da pravilima sopstvenog (nacionalnog) međunarodnog privatnog prava zaobiđu primenu komplikovanog pravila iz tačke (a). Prema ovoj odredbi, države članice mogu u svom pravu da predvide koliziono pravilo koje za ugovore o obaveznom osiguranju nalaže primenu prava države članice koja propisuje obavezno osiguranje. U tom slučaju se na ugovore o obaveznom osiguranju primenjuje ovo nacionalno koliziono pravilo, a ne čl. 7. st. 2., 3. i 4. (a) Rim I Uredbe.

PROBLEM NALAŽENJA RIZIKA U VIŠE RAZLIČITIH DRŽAVA KOD UGOVORA O OSIGURANJU MASOVNIH RIZIKA

S obzirom da mesto nalaženja rizika igra ključnu ulogu u odabiru kolizionih pravila koje treba primeniti na ugovore o osiguranju masovnih rizika, problem nastaje kada se u jednom istom ugovoru osigurava kako rizik koji se nalazi u nekoj od država članica, tako i rizik koji se nalazi u nekoj trećoj državi[60]. Na primer, lice A zaključi ugovor o osiguranju nekoliko zgrada od požara, od kojih se jedna zgrada nalazi u Srbiji, a ostale u Austriji. Postavlja se pitanje, da li se merodavno pravo za ovaj ugovor određuje prema odredbama čl. 7. ili prema odredbama čl. 3. i 4. Rim I Uredbe?

Odgovor na ovo pitanje dat je u tački 33. Preambule Uredbe koja, u stvari, predstavlja pravno pravilo na osnovu kojeg se rešava opisani problem. Prema ovom pravilu, kada ugovor o osiguranju masovnih rizika pokriva rizike koji se nalaze i u državi članici i u nekoj trećoj državi, posebne odredbe Uredbe za ugovore o osiguranju (odredbe čl. 7) primenjuju se samo na rizike koji se nalaze u državi članici ili državama članicama. Na ostale rizike (koji se nalaze izvan EU, u trećim državama) primenjuju se opšte odredbe Uredbe (čl. 3. i 4).

Iz prethodnog rečenog proizilazi da Uredba nalaže tzv. kolizionopravno cepanje ugovora o osiguranju. Na ovaj način se od jednog jedinstvenog ugovora stvaraju, za potrebe određivanja merodavnog prava, dva posebna ugovora o osiguranju, jedan koji pokriva rizike unutar EU i drugi koji pokriva rizike u trećim državama. Prema tome, u gore prikazanom primeru, na osnovu pravila iz tačke 33. Preambule, ugovor o osiguranju zgrada od požara se deli na ugovor o osiguranju zgrade koja se nalazi u Srbiji i ugovor o osiguranju zgrada koje se nalaze u Austriji. Merodavno pravo za prvi ugovor se određuje primenom kolizionih pravila iz čl. 3. i 4. Uredbe, a merodavno pravo za drugi ugovor o osiguranju primenom odredbi čl. 7. Uredbe, što može u krajnjem rezultatu imati za posledicu primenu različitih pravnih poredaka.

Na kraju, postavlja se pitanje kako odrediti merodavno pravo za ugovor o osiguranju više masovnih rizika koji se nalaze u dve ili više država članica, s obzirom da čl. 7. st. 3. reč. 3. predviđa primenu prava države u kojoj se nalazi osigurani rizik? Rim I Uredba je i ovo pitanje izričito rešila. Prema odredbi čl. 7. st. 5, ako se jednim ugovorom osiguravaju rizici u više država članica smatraće se da je zaključeno više ugovora, od kojih je svaki vezan samo sa jednom državom članicom[61].

[58] *Ibid.*

[59] *Ibid.*, str. 222.

[60] Vidi *ibid.*, стр. 219.

[61] Primena ovog pravila se odnosi i na ugovore o obaveznom osiguranju (vidi čl. 7. st. 5. Rim I Uredbe).

Slavko ĐORĐEVIĆ, LLM
Assistant at the Law Faculty, University Kragujevac

CHOICE OF LAW RULES FOR INSURANCE CONTRACT IN EUROPEAN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

SUMMARY

After several years of negotiations, the Rome Convention has been finally converted into Regulation No. 593/2008 of the European Parliament and Council of Europe of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligation (Rome I). As of 17 December 2009, courts of all Member States, except Denmark, are required to apply the provisions of this Regulation.

The conversion of Rome Convention into Rome I Regulation was followed by several (less or more important) changes of choice of law rules. These changes include, inter alia, new provisions on choice of law for insurance contracts, which represent the subject matter of this paper. Particularly, author focused himself on examination of the choice of law rules for insurance contracts, contained in Article 7 of Rome I Regulation, and on examination of the general choice of law rules of Articles 3, 4 and 6 which also apply to some insurance contracts. Article 7 provides a special choice of law regime for insurance contracts concerning large risks wherever situated and to insurance contracts covering other risks (so called other insurance contracts) situated within a Member State. In respect of other insurance contracts covering the risks situated outside a Member State and to reinsurance contracts, the general choice of law rules of Article 3 and 4 and special rules for consumer contracts of Article 6 of Rome I Regulation apply. This paper analyzes all these provisions and indicates some issues that may be problematic in its application.

Key words: Rome I Regulation; reinsurance contracts; insurance contracts concerning large risks; other insurance contracts; country in which the risk is situated.